

PÚPOS TÖRTÉNET

LESZEK KOLAKOWSKI

Mikor Ajo, aki kőfejtő volt és útépitéseken dolgozott, púpban megbetegedett, négy orvos gyűlt össze, hogy megtanácskozzák betegségét. Nem kell azt hinnünk, hogy mindig ez történt, valahányszor egy kőfejtő megbetegedett Lajlóniában; nem, rendszerint egyetlen orvos sem gyűlt össze. Most sem azért volt belőlük mindjárt négy, mert Ajo megbetegedett, még kevésbé azért, mert kőfejtő volt a mestersége. Egyszerűen arról volt szó, hogy Ajo különös dologban betegedett meg, s az orvosok, mint minden ember, szívesen nézegetik a különös dolgokat. Ami a betegséget illeti, az sem a púp miatt volt furcsa, mert egy púpban nincsen semmi különös, a púposság mindennapos dolog. Ajo púpját az tette különössé, hogy az nem volt akármilyen közönséges púp, hanem egy púp-különlegesség, púp-látványosság, olyan—púp—amilyen—csak—minden—száznyolc—évben—vagy—még—ritkábban akad Lajlóniában. Nevezetesen, a púp növekedése és kitüremkedése közben mindenféle rendkívüli kinövéseket és ágakat kezdett kihajtani, amelyek idővel az egyes testrészekhez váltak hasonlatossá — kezekre, lábakra, fejre, nyakra, hasra és fenékre hasonlítottak. (Meg kell jegyeznünk, hogy ez ún. „kriptogenetikus” púp volt; ez a púp bizonyos sajátosságát jelzi, azt ugyanis, hogy az orvosoknak fogalmuk sincs róla, mitől nőtt.)

Összegyűltek tehát az orvosok, és megtanácskozták, ki lehet-e gyógyítani Ajiót a púpjából. Mikor már mindnyájan együtt voltak a különleges tanácskozó helységben (Ajo természetesen nem volt jelen), az egyik öreg orvos így szólt:

— Uraim, ismerjük be nyíltan, hogy az orvostudomány ebben az esetben tehetetlen. Száznyolc évvel ezelőtt nagy mesterünk, Jaja-Fejem sebészdoktor leírt egy egészen hasonló esetet, és ő sem tudott rajta segíteni. És ha száznyolc évvel ezelőtt nem tudták a púpot meggyógyítani, akkor világos, hogy mi sem tudjuk meggyógyítani. Akkor ugyanis az emberek okosabbak voltak.

— Hát akkor mit csináljunk? — kérdezte egy fiatal orvos. — Valami kell csinálnunk, ha nem akarjuk, hogy tudatlannak tartsanak.

— Hogyhogy? — álmélkodott az öreg orvos. — Gyógyítani kell a beteget!

— De ha egyszer nem remélhetjük, hogy jobban lesz...

— A beteg gyógyításának, kedves barátom, semmi köze sincs ahhoz, van-e kilátás a beteg felépülésére — mondta az idősebb orvos. — Ez

hivatásunk gyakorlásának alapelve. A gyógyítás célja a gyógyítás, mint ahogy az éneklés célja az éneklés, s a játéké a játszadozás.

— Én úgy gondolom, hogy részben meg tudnánk gyógyítani a beteget — mondta a harmadik orvos. — Arra gondolok, hogy bár a púpot tökéletesen eltávolítani nem tudjuk, megakadályozhatjuk további növekedését; e célból a púpot gipszbe kell tenni, ezáltal nem marad helye a további növekedésre, és akkora marad, amekkora jelenleg. Az meg, hogy az emberek száznyolc évvel ezelőtt okosabbak voltak, mint ma — nem olyan biztos.

— Ez felhőborító! — kiáltotta a negyedik orvos. — Minthogy nem vagyunk képesek a púpot teljesen meggyógyítani, határozottan nem szabad a gyógyításhoz hozzáfogni!

— Ugyan miért?

— De hisz ez nyilvánvaló! Mert nem lehet meggyógyítani.

— Egészen nem lehet, de részben lehet.

— Vagyis nem lehet. A púp mindenképp megmarad, tehát nem szabad áztatnunk magunkat azzal, hogy kikezeldhető.

Az orvosok így még nagyon sokáig elvitatkoztak. Közben a púp csak nőtt-nődögélt, de egyre gyorsabban. Az egyes testrészek, amelyek kinőttek belőle, mind határozottabb formát, alakot öltöttek. A púp fején haj kezdett nőni, megjelent a két szem, fül, a száj és az orr; hosszabbak lettek a kezek, s a lábak már majdnem leértek a földre. Észre sem vette az ember, s lám, a púpból teljes ember formálódott ki. Ez az ember egyszerűen egy második Ajio volt, szakasztott mása az elsőnek. Hozzá volt növe háttal az első Ajióhoz, de ezenkívül a megszólalásig hasonlított rá. Mindjárt meg is eredt a nyelve.

Az első, a valódi, Ajiót eleinte aggasztotta betegsége, mert senki sem örül a púpjának. De amikor meglátta, hogy hátán saját hasonmása nő ki, Ajio igazán megijedt, és nem tudta, mit csináljon. Ajio nyugodt és becsületes ember volt, aki lelkiismeretesen elvégezte munkáját, általános szeretetnek és megbecsülésnek örvendett. Most, hogy kinőtt rajta a hasonmása, az emberek nem tudták már megkülönböztetni, melyik Ajio volt eredetileg és melyik lett a púpból.

De még kellemetlenebb volt az, hogy a hasonmás igazán hajszálra ugyanolyan volt, mint Ajio — olyannyira, hogy Ajio felesége sem volt képes különbséget tenni közöttük —, csak hogy ez a hasonlóság kizárólag a külsőre vonatkozott. A második Ajiónak ugyanis egészen más volt a jelleme, mint az elsőnek. Alig nyitotta ki a száját, máris kiabált, a legkisebb dolgon is dühbe gurult, és mindenkit szidott és szapult, de különösen az első Ajiót. Esze ágában se volt dolgozni, sértegette az embereket, és panaszkodott, hogy az első Ajio nem hagyja őt jární. Ez igaz is volt annyiban, hogy mivel egymás hátához voltak növe, a lábuk mindig az ellenkező irányban állt, s ha az egyik előre ment, a másiknak hátrafelé kellett araszolnia. Ezt mindketten rendkívül kényelmetlennek találták.

De nem ez volt a legrosszabb. A legrosszabb az volt, hogy a második Ajio, amikor már teljesen kinőtt és amikor már nem lehetett megkülönböztetni az elsőtől, elkezdte hangosan mondogatni, hogy voltképpen ő az igazi Ajio, vagyis ő volt először, és a másik lett púpból, s hogy nem is igazi ember.

— Vágjátok már le rólam ezt az átkozott púpot! — rikoltotta dühösen az orvosoknak, s mindenkinek, aki csak az útjába került. —

Miért kell örökké a hátamon hordoznom ezt a szörnyű daganatot! Ezek az orvosok, micsoda tudatlan társaság! Semmit se tudnak tenni ellene.

Az ismerősök, ha találkoztak Ajióval, elcsodálkoztak. — Igazán te lennél Ajo? — kérdezték a púpot, s a púp tele torokból üvöltötte: „Persze, hogy én vagyok Ajo! Ki más lennék! Hát nincs nektek szemetek? Láthatnátok, hogy Ajo vagyok, ismertek évek óta! Az meg ott a púp, ami a hátamon nőtt. Micsoda balszerencse!

Az ismerősök mindenesetre megkérdezték az első, tehát a valódi Ajiótól is, mivel meg akarták tudni, hogy nem tévednek-e: „S hát te, te ki vagy?”

— **Én vagyok Ajo** — felelt amaz, de halkán, mert szerény és bátortalan ember volt.

Mikor a második Ajo ezt meghallotta, gúnyos nevetésben tört ki, és hangosan kiabálta:

— Nézzetek oda, a púp ember akar lenni! Ezt a tésztát! Nem, ilyet még nem is láttam! Ez a szemtelen púp azt szeretné bebeszélni az embereknek, hogy ő nem is púp! Hát akkor mi vagy, te bőrsák? Drága barátaim, ez nem fér a fejembe! A púp azt mondja, hogy ő Ajo! Nem, ezt nem bírom ki! Vágjátok le rólam ezt a púpot, mert megpukkadok a méregtől! Hallgass, te nyavalyás púp! Drága barátaim, ne hagyjátok beszélni ezt a szörnyeteget!

S így valahányszor Ajo bátortalanul megszólalt, hogy kétségbeesetten bizonygassa valódi Ajióságát, a púp szitkozódni és gyalázkodni kezdett és, olyan hangosan és annyit átkozódott és esküdözött mindenre, hogy végül az emberek, még az orvosok is, de még Ajo barátai és a felesége is — először mindnyájan elvesztették a fejüket, végül pedig elhitték, hogy az igazi Ajo az, aki hangosabban kiabálja, hogy ő az igazi. A valódi Ajo viszont mind kétségbeesettebb és rémültebb lett, mind kevésbé bizott önmagában, beszélt még halkán egy kicsit magáról, de egyre gyakrabban hebegett, s végül már senki sem hallgatta meg. Az új Ajo szemtelen volt és hangoskodó, mindenért veszekedett.

— Ejnye, de megváltozott ez az Ajo — mondogatták aggodalmaskodón az ismerősök. — Rá se ismerni. Azelőtt olyan derék ember volt és mindenki szerette, mostanában pedig valósággal kibírhatatlan.

— Ugyan, mit akartok! — felelték a többiek. — Púpjá nőtt. Az ilyen szerencsétlenségek nagyon megváltoztatják az embereket, nincs min csodálkozni.

Ezek után a beszélgetés más témára terelődött — mindenféle emberekről kezdtek beszélni, akik nagyon megváltoztak a szerencsétlenségek és betegségek hatására, s mivel mindenki sok ilyen esetről tudott, csakhamar megfeledkeztek Ajióról.

Közben az orvosok szüntelenül dolgoztak. Éjt nappá téve és nagyon szorgalmasan dolgoztak, könyveket böngésztek, és kutattak, míg végül is, hosszú hónapok múltán felfedeztek egy púptalanító orvosságot. Ez egy olyan por volt, amiből naponta háromszor kellett bevenni, s amelytől a púp néhány napon belül elműlott. A por keserű volt és nagyon rossz ízű, de ki törődött ezzel, ha egyszer ki akart gyógyulni a púpjából. Az orvosok kipróbálták az új szert pár tucat púposon, akiknek természetes púpjuk volt, és megállapították, hogy általában véve használ. Az emberek megszabadultak púpjuktól, és nagyon meg voltak az új szerrel elégedve.

Végül az orvosok elhatározták, hogy kipróbálják az új szert Ajión. Mikor elmentek hozzá, Ajio — de nem az igazi, hanem a másik, a púp — elkezdett mindjárt hangosan panaszkodni és kiabálni, ahogy szokta, hogy ezt már nem lehet kibírni, és követeli, hogy azonnal gyógyítsák meg. Az orvosok gyorsan megnyugtatták, és közölték vele, hogy épp most fedeztek fel egy remek púpra való orvosságot. Az első, az igazi Ajio, elkezdett csendesen sírdogálni, és azt mondta, hogy de hiszen ő az ember, a másik csak betegség; de ezzel senki sem törődött, mert a másik Ajio mindjárt ráordított, és elhalmozta szidalmakkal. Egyedül Ajio kisfia sirt hangosan, s mondogatta, hogy ez itt az apukája, az a másik meg valami idegen bácsi, de senki sem hallgatott rá, mert a kisgyerekek nem elég okosak ahhoz, hogy a felnőtteknél jobban meg tudják ítélni, mi az igazi.

Igy aztán az orvosok rövid tanácskozás után beadták a port a betegnek, vagyis a második számú Ajiónak, a púpnak. A második Ajio mohón nyúlt a por után, s kezdte bevenni. Fintorgott, mert keserű volt az orvosság, és szidta az orvosokat, mért nem tudtak kitalálni valami édes vagy narancsízű port.

És minden a várakozásnak megfelelően történt. Ahogy a második Ajio bevette a púptalanító port, az első számú Ajio elkezdett fogyni és zsugorodni, míg végül igazi púp lett belőle a második Ajio hátán; de minthogy a por tovább hatott, ez a púp is ment össze, míg végül Ajio II., aki előzőleg púp volt, teljesen kiegyenesedett, és mivel már nem volt semmi a hátán, meg volt elégedve. Az első Ajio szórén-szálán eltűnt. Az orvosok és az összes ismerősök meg voltak ezek után győződve arról, hogy nincs ok kételkedésre; minthogy az az Ajio púppá lett és végül felszívódott, kezdettől fogva nem lehetett más, mint púp. Csak Ajio kisfia zokogott keservesen, hogy elvették tőle az apukáját. Mire az új Ajio jól elrakta a nadrágszíjjal, és azt mondta, hogy ő az apja, és hogy a gyerek ne merészkedjen ilyen ostobaságokat beszélni.

Ez az így híres emberré tette Ajiót, mert végül is nem mindenkivel történnek ilyen dolgok. Az emberek nem szerették, mert gonosz volt, és ártott mindenkinek, de ugyanazon oknál fogva félték is tőle.

De Ajio nem érte be azzal, hogy ő lett a győztes. Nagyon különösen kezdett viselkedni. Amikor találkozott ismerőseivel, minden további nélkül megkérdezte tőlük: „Mikor szabadulsz meg már a púpodtól? Hisz már léteznek tökéletes szerek a púp gyógyítására! El kellene menned azonnal az orvoshoz!”

— De ha egyszer nincs is púpom — mondta erre ez vagy az az ismerős.

Amire Ajio gúnyos kacagásra fakadt.

— Nincs púpod? — kiáltotta. — Csak azt hiszed, hogy nincs! Púpos vagy te, de még mennyire! Mindenki púpos, érted?! Mindenki! Egyedül nekem — s itt a két oldalára csapott —, csak nekem nincs púpom. Mindenki borzasztóan púpos, és az emberek csak butaságból nem akarják gyógyítani a púpjukat.

Mikor Ajio sorban a városka minden lakosához így beszélt, félelem és rettegés szállta meg az embereket. Mindenki ijedten nézte meg magát a tükörben, hogy meggyőződjön arról, nem nő-e időnként egy kicsit a púpjá, s bár az emberek tudták, hogy nincs púpjuk, mégsem tudtak megnyugodni, s egy perc múlva már megint nézegették magukat a tükörben. Végül senki sem volt biztos afelől, nem púpos-e való-

jában. Általános félelem uralkodott. Az emberek kerülték egymást, a falak mentén lopózkodtak, és percenként figyelték és vizsgálták, nem púposak-e mégis véletlenül. Egyedül Ajio őrizte meg önbizalmát, dőlyfösen járt-kelt, mint egy páva, és egyre csak ezt hajtogatta: „Mindnyájan púposak vagytok! Mindenkinek szörnyű púpja van! Hogy lehet, hogy ezt nem látjátok?! Talán vakok vagytok?”

Egy idő után Ajio fokozatosan módszert változtatott. Azt kezdte mondogatni az embereknek, nem arról van szó, hogy ők kerekén púposak, a szó köznapri értelmében, hanem, hogy egyszerűen ők maguk a púpok, akik valamikor saját hasonmásuk hátán nőttek ki, akikkel ugyanaz történt, mint valamikor vele; de míg ő, hála a csodatévő poroknak, megszabadult púpjától, a többiek ezt nem tették meg, aminek következtében felfalták őket a púpok. Most őrajta kívül a világon csak púpok járkálnak, nem valódi emberek. „Púp vagy” — sziszegte minden embernek, akivel csak összeakadt —, „érted? Púp és nem ember! Úgy teszel, mintha ember lennél, de valójában megettél egy embert, s így magad maradtál, te púp, hogy engem becsaphass. Egyedül én vagyok igazi ember!”

Ezt addig ismételte, addig-addig kiabált és sziszegett, addig csepiült mindenkit, hogy púp, annyit duzzogott és oly hangosan bizonygatta, hogy egyedül ő az igazi ember, míg végül az emberek kezdték elhinni, hogy valóban púpok, és hogy valamit azonnal kell tenniök, hogy újra igazi emberek módján, púp nélkül élhessenek. Kezdték magukat szégyellni, és nagyon bántotta őket, hogy ilyen igazságtalanságot követtek el.

Végül egyre több polgár gondolkozott el azon, hogy ha egyszer Ajio olyan hatékonyan megszabadult a púptól, ki kell hát próbálni a porokat, amelyeket ő szedett, s talán lesz valami. Az emberek elkezdtek tehát tömegesen csodaporokat venni és szedni, néha még a szükségesnél is nagyobb adagokban. Megtették ezt még azok is, akik azelőtt púposak voltak és éppen a porok hatására szabadultak meg a púpjuktól.

De mivel ezek közül az emberek közül egynek sem volt valódi púpja, azt el sem tudták veszteni. Más történt, ő borzalom, rögtön azután, hogy első alkalommal bevették a port, az emberek nyugtalanul vették észre, hogy épp a fordítottja történik annak, aminek történnie kellett volna: mindenkinek púpja kezdett nőni. A púpok nőttek, és ugyanaz történt velük, mint ami annak idején Ajio esetében: a púpok elkezdtek fokozatosan testrészekké nőni és egyre jobban hasonlítani az emberekhez, akik a hátukon hordták őket. Kiderült ugyanis, hogy ugyanaz a por, amitől a púpos púpja elmúlik, az egyeses hátú embereknel púpnóvést okoz. Mikorra ezt az emberek észrevették, már késő volt. Mindenki hátán púp-hasonmások nőttek ki, amelyek azonnal — éppúgy, mint Ajio esetében — elkezdtek tele torokból ordítani, hogy ők az igazi emberek, amazok a púposak.

Ajio sugárzott a boldogságtól. Most már volt egy csomó kollégája, ugyanolyanok, mint ő, jöllehet még összeforrva az eredeti ember-hasonmásokkal. Minden púp egyben hasonlított Ajióra: mindnyájan kötözöködök, szemtelenek és hangoskodók voltak, és mindnyájan rögtönrögvest meg akartak szabadulni a púpjuktól — vagyis a valódi emberektől, akiket ők nyilvánítottak púppá. Egymással viszont a púpok jó viszonyban voltak, és ha találkoztak, együtt gúnyolódtak kegyetlenül az embereken, akiket saját hátukon hordozott púpoknak tekintettek.

Végül a púpok kijelentették, hogy elegendő van ebből, nem akarnak többé púposak lenni, és elkezdték szedni a púptalanító csodaszert.

Igy született meg Lajlóniában a púpok városa, amelyben egyetlen púpos sem élt. A város további történetéről nem maradt fenn leírás. Úgy tudjuk, a város még ma is létezik.

Ajio kifizia, amikor őt is kényszeríteni akarták, hogy vegyen be egy port, hogy belőle is púp legyen, nem adta be a derekát. Megszökött a városból, hogy ne púpuljon el, s egyszer majd, ha felnő, visszajön és leszámol a púpokkal. De azért nagyon, nagyon szomorú volt.

Gömöri György fordítása